

ASSISI SZENT FERENC SZELLEMISSÉGÉRŐL

Assisi Szent Ferencről olvashatjuk a Christian Schütz által szerkesztett *“A keresztény szellemiség lexikona”* c. mű a Szentről Anton Rotzetter által írt szócikk első bekezdésében: *“Assisi Szent Ferenc (1182-1226) annyira közvetlenül emlékeztet az evangéliumra és Jézusra, hogy felekezeti különbségektől függetlenül szinte mindenki számára a keresztény élet eszményképe. Azok közé a zseniális vallási nagyságok közé tartozik, akik nemzetek fölött állva egybefogják az egész emberiséget.”* (1.)(96.old.)

Egy a keresztény szerzetesrendek történeteit feldolgozó rendkívül jelentős mű szerzője, Walter Nigg: *“A szerzetesek titkai”* c. könyvének a *“Szent Ferenc és a kis testvérek”* c. fejezete első részének végén így foglalja össze a *“Poverello”* (a kis szegény) jelentőségét: *“Olyan jelenség volt ő a XIII. század számára, aki előtt szó nélkül álltak meg a kortársak. Számítalan megnyilatkozás jelzi, hogy képtelenek voltak őt maradéktalanul fölfogni. “Világít, mint a hajnalpír és az esthajnalcsillag, sőt mint a kelő nap, izzó fénysugarakkal árasztja el és termékenyíti meg a földet. amikor ez a nap fölkelt, a földet még mintha téli fagy dermedtette volna, sötét volt és élettelen. Az ő szavai és tettei - ez volt az a szép ragyogás. ... Tavaszt hozott a világba.”* Egyáltalán nem mondható túlzó áradozásnak, hogy az ő megjelenését tavaszhoz hasonlítjuk. Egészen egyedülálló módon testesítette meg az evangélium irracionális üzenetét. Testvérei úgy értelmezték az ő szerepét, mint új világkorszak beköszöntését, az öröm korszakát, és mindinkább eltávolították őt az emberi dolgok szférájából, szinte új messiásnak tüntetve fel őt. A tizenegyedik órában küldötte őt Isten a kereszténységnek, a Fioretti *“második Krisztus”* méreteire nagyította föl.” (2.)(307.old.)

Általánosságban egyet lehet érteni mindkét idézet alapvető gondolatával: azzal tehát, hogy Ferenc egyrészt Jézus- és Evangélium-közelsége miatt felekezetre való tekintet nélkül szinte mindenki számára a keresztény élet eszményképe, másrészt, hogy szellemisége egy új világkorszak beköszöntét jelzi. A továbbiakban e két gondolathoz kapcsolódva Assisi Szent Ferenc szellemiségét, vallás- és kultúrtörténeti jelentőségét próbálom meghatározni.

Madarász Imre: *Az olasz irodalom története* c. művében Szent Ferenc tevékenységét, mely valóban az egyetemes keresztény kultúra részeként is értelmezhető, közelebről a nyugat-európai kultúra, azon belül pedig a Duecento itáliai kultúrája részének tekinti. Madarász Imre a 13-14. század pezsgő, a reneszánszot előkészítő kultúráját az Assisi Szent Ferenc által megjelenített vallásos megújulásból eredezteti. (3.)(10-15. old.) Az irodalomtörténész szerint *“E megújulás vezéralakja Assisi Szent Ferenc...Itália védőszentje, a katolicizmus egyik legnagyobb reformere és legnépszerűbb egyénisége, akinek legendás alakja és életútja, megtérése, mellyel a gazdag kereskedő fiából a szegények meztelén apostola, Krisztus talán leghitelesebb követője lett, egy sor kimagasló művészi alkotás ihlető főszereplőjévé tette, a Szent Ferenc virágoskertjének legendáriumától és Giottonak a festészetben új korszakot nyitó freskóitól egészen a kortárs Zeffirelli filmjéig, a *“Napfivér, Holdnővérig”*. De Szent Ferenc maga is művész volt, költő, amit egyetlen ránk maradt verse is meggyőzően tanúsít. 1224-ben írott, nálunk *“Naphimnusz”* néven emlegetett műve hazájában inkább *“A teremtmények éneke”* vagy *“Naptestvér éneke”* címen ismeretes. (3.)(12. old.)* Madarász művével kapcsolatban

megjegyzendő, hogy Assisi Szent Ferenc műveinek legújabb, az esztergomi Ferencesek által történt kiadásában a költő "egyetlen ránk maradt verse" mellett az "Imádságok" c. III. fejezetben a "Naphimnusz" mellett további tizenegy vers található, az I. részben közölt nyolc tételben felsorolt "Életszabályok"-at, valamint a II. részben kilenc tételben közölt "Levelek"-et követően. (4.)

Az irodalomtörténet szerzője a szóban forgó verset "dicséroró éneknek" fogja fel: "Ez a lauda (vagy "laude"): a Teremtő magasztalása, teremtményei által vagy a teremtményekért, aszerint, hogyan értelmezzük - fordítjuk a kétszer megisméltődő "per" szócskát. (3.) (12. old.) Az említett "Imádságok" c. részben szereplő művek között már a címben is három alkalommal fordul elő a *dicséret* szó mint műfaj, de az első, "Az erények üdvözlése" c. mű a címet követő magyarázatban is szerepel. A cím, illetve műfajmagyarázat a *lauda*, a dicséret műfaját összekapcsolja a kortárs olasz világi kötészet másik vonulatával, a lovagi kötészettel: Celanói Tamás is említi e mű címét ..., melynek műfaja a "lauda", a dicséret. Ez a lovagi kötészettel és a liturgia nyelvvel egyaránt rokon." (4.)(55.old.) A "lauda", a dicséret műfaja valóban a Trecento kötészetét, Dantét és a reneszánsz szemléletét előkészítő, azt megelőző lovagi, udvari kötészetben fedezhető fel, amely a szicíliai, majd a toszkán lírában virágzott, és a "Dolce stil nuovo" trubadúrköteszetében érte el teljesítményének csúcát.

Assisi Szent Ferenc kötészete, mint önként vállalt, evangéliumot élő, krisztuskövető apostoli tevékenysége, prédikációi a "tavasz" beköszöntését, az újjászületést, a reneszánsz szellemiségét volt hivatott előmozdítani a vallásos megújodás, azaz az evangéliumi, krisztusi igazság megtapasztalásának, személyes képviselésének jegyében. Igazságtapasztalata nem próféta, hanem apostoli szerepvállalásra tette alkalmassá: a kinyilatkoztatott, a próféta és maga Jézus által kimondott, az apostolok és evangélisták által hirdetett és lejegyzett igazság személyes vállalása, életbeli képviselése, érvényesítése, ezáltal az élet, a világ, a vallási és kultúrközösség megszentelése, újra-evangelizációja vált a feladatává. Szent Ferenc apostoli szerepvállalása nem azonosítható a reneszánsz szellemi arisztokratáinak próféta szerepvállalásával, akik számára magától értetődő volt az igazság próféta képviseléséből adódóan annak evilági érvényesülése. Szent Ferenc életének, műveinek, apostoli szerepvállalásának tanulmányozása meggyőz bennünket arról, hogy megtérése, megigazulása, rajongó szeretettel vállalt apostoli szerepvállalása a transzcendens isteni igazság, mint az evangéliumok krisztusi igazságának és tanításának döbbenetes, alakító erejű megtapasztalásából ered, amely igazságot, mint belső tapasztalást és élményt az Emberfia magasztos egyszerűségéhez hasonló módon, egyéni életében, testvéri, emberi közösségben képviselni hivatott. Szent Ferenc megtérése, megigazulása, látomásai (pl. a Szent Damián templomban a Keresztre feszített Krisztussal történő beszélgetése, lemondása a földi javokról, a tüzes szekér látomása, Szent Ferenc extázisai, Krisztus stigmáinak elnyerése, stb.) legfontosabb, döntő élményéből, az igazság és a lét, Krisztus igazsága abszolút érvényességének megtapasztalásából ered.

A Dr. Diós István szerkesztette "Szentek élete" csaknem ezer oldalas mű, melynek Assisi Szent Ferencről szóló fejezetében többször szó esik Ferenc tanulatlanságáról, hibás beszédéről és írásáról (5.)(566.old.), arról, hogy nem volt tudós(5.)(575.old.). Ugyanott a következő áll: "S bár ő maga nem olvasta a Szentírást, annak szellemét annyira magában hordozta, mint kevesen mások. Művelt teológusok csodálkoztak el a szentírásmagyarázatain, és egy domonkos teológus így nyilatkozott róla: "Ennek az embernek a teológiája tisztaságával és emelkedettségével a sas szárnyalásához hasonlít, amihez mérten

a mi tudományunk hason csúszik a földön.” (5.)(576.old.) Hasonló “csodáról”, belső megvilágosodáson alapuló csodálatos prédikációiról számtalan említést találunk a Szentről szóló írásokban.

A *Szentelek élete* c. könyvben olvashatjuk Spoletoi Tamás emlékezését Ferenc egy bolognai prédikációjáról: *“Amikor Bolognában tanultam, láttam Ferencet, amint a városháza előtti téren prédikált. Összegyűlt csaknem az egész város. Olyan jól és okosan beszélt, hogy a professzorok elámultak ennek a műveletlen embernek a bölcsességén. Közben pedig úgy tűnt, hogy nem is prédikált, hanem beszélget a tömeggel. Az öltözéke szegényes volt, a megjelenése sem volt különösebben vonzó, arca sem volt szép, Isten azonban csodálatos erőt kölcsönzött szavainak. Az emberek olyan nagy tisztelettel voltak iránta, hogy valamennyien a közelébe akartak férközni, hogy legalább a ruhája szegélyét érinthessék.”* (5.)(574.old.) A szerző Szent Ferenc III. Honorius pápa és a bíborosi testület előtt tartott prédikációjáról ír. Az ostiai bíboros, Hugó, aki Ferenc barátja és védelmezője volt, *“ismervén védence kendőzetlen egyéniségét, aggódott csupasz egyszerűsége miatt.”* Éppen ezért megíratott és betanított vele egy beszédet, hogy elejét vegye Ferenc lelkesedése váratlan túlkapásainak. Ferenc meg is tanulta a beszédet, de amikor ott állt a pápa előtt, teljesen megfélemedezett a tanultakról, és prédikálni kezdett a szívéből. Miközben a prelátusok jogtalan követeléseiről és rossz példájáról szólt, Hugó bíboros legszívesebben a padló alá bújt volna. *“Ferenc azonban olyan hévvel beszélt, a lába olyan gyorsan járt, mintha táncolna. Valamennyi hallgatója megdöbbsent és elcsodálkozott a prédikátor bátorságán.”* (5.)(574.old.)

A világi, a hétköznapi élet logikájától elszakadni nem képes, a földi “siralomvölgyet” abszolútnak tételező ember számára “csodának” tekintett jelenség Ferenc evangéliumi, Jézust követő élete, melynek lényege az egész teremtéshez fűződő viszonyának gyökeres átrendeződése. Gondolkodásának alapja nem a közvetlen tapasztalati élet, nem az élet aktuális viszonylatrendszerébe történő beilleszkedés és hasonulás, hanem a kinyilatkoztatott, az evangéliumokban lejegyzett, Krisztus által tanított igazság és élet személyes megtapasztalása, amelynek feltétele az a belső hit és meggyőződés, hogy Isten és a Vele egylényegű Jézus Krisztus él, vele mint a Mindenség forrásával s egyszersmind mint élő személlyel kapcsolatba lehet lépni.

Szent Ferenc képeken, legendákban, hagyományban megörökített csodálatos látomásai, “hallucinációi” szemléletváltását, megigazulását előidéző személyes igazságtapasztalatából erednek, s így az előzőekben mondottaknak megfelelően dialogikusak. Ilyen fiatal lovagként látott álma, amelyben egy hang szól hozzá, amely életszemléletének, életprogramjának megváltoztatását kéri tőle. Ilyen a félig összedőlt San Damiano templombéli látomása, pontosabban a kereszt előtt imádkozó Ferenc beszélgetése a kereszttel, és az akkor kapott szimbolikus utasítás, amely a templom, illetve az egyház roskadozó épületének kiigazítását kéri tőle. Párbeszéd, személyes viszonyban áll az Igazsággal, a Teremtővel, a teremtéssel, embertársaival, az egész teremtett természettel, akinek prédikál, s Jézus evangéliumi tanításainak állandó említésével nem csupán a vállalt Jézust-követő evangéliumi élet gondolati alapját tartja szem előtt, de miután a Szentíráshoz, mint az igazság kinyilatkoztatásához való viszonya személyes, párbeszéd, ez az igazsághoz és önmagához való viszonyulásának is az alapja.

Szent Ferenc művei első részének címe: *“Életszabályok”*, amelyeknek első pontjában a tizennyolc részben felsorolt *“Intelmek”* találhatóak. Ferenc intelmeit a kiadás alcíme szerint testvéreihez intézte; dialogikus formát használt. Az *“Intelmek”* első

pontjában az “Úr testéről” beszél Ferenc: az Úr Jézus így beszél tanítványaihoz: “*Én vagyok az út, az igazság és az élet. Senki sem juthat el az Atyához csak általam. Ha engem ismertetek volna, atyámat is ismertétek volna: de mostantól fogva ismeritek és látjátok őt.*” (4.)(5.old.)

Az Úr és az apostolok evangéliumi párbeszédét idézve Jézus kettős természete, látható ember-volta és láthatatlan, de hittel tapasztalható Istensége példájára alapozva Jézus, az igazság, a szentség hit általi, belső lelki, személyes befogadására teszi a hangsúlyt Ferenc a dologi, a külső, tárgyi megjelenésen túlmenően (test, kenyér, bor): “*De a Fiút se látja senki másként, mint az Atyát, mert hiszen egyenlő az Atyával, sem másként, mint a Szentlelket. Mindazok tehát, akik a mi Urunkat Jézust csak embersége szerint látták és nem látták őt lelke és Istensége szerint, és nem hitték róla, hogy Isten valóságos Fia, elkárhoztak. Hasonlóan azok is, akik látják ugyan a szentséget, mely az oltáron a pap kezében az Úr szavai által a kenyér és bor színében megszentelődik, de nem látják lelke és istensége szerint és nem hiszik róla, hogy az valósággal a mi Urunk Jézus Krisztus szentséges teste és vére, elkárhoznak. Hiszen maga a Magasságbeli tanúsítja: “Ez az én testem, az én vérem, az én új szövetségemé (mely sokakért kiontatik); és aki eszi az én testemet és issza az én véremet, annak örök élete van. Tehát az Úrnak híveiben lakozó lelke az, aki veszi az Úr szentséges testét és véréit; mindenki más, akiben nincs ebből a lélekből, és mégis venni merészeli a szentséget, ítéletét eszi és issza.”(4.)(5. old.)*

Szent Ferenc “*Intelmeiből*” idézett szavait lényegi, belső igazságtapasztalata megvilágításának, ezáltal mások számára is hozzáférhetővé és követhetővé tétele szándékával magyarázhatjuk, mint ez a fenti idézet folytatásából is kiderül: “*Nos tehát emberek fiai, meddig lesztek még nehéz szívvel? Miért nem ismeritek meg az igazságot és miért nem hisztek Isten Fiában? Íme, nap-nap után megalázza magát, mint akkor, amikor trónjáról a Szűz méhébe szállott alá; nap-nap után közénk jön alázatos külsőben; nap-nap után leszáll atyja öléről az oltárra és a pap kezébe adja magát. És mint egykoron valódi testében jelent meg a szent apostoloknak, azonképpen most a szent kenyérben mutatja meg magát nekünk. És miként az apostolok testi szemekkel csak testét látták, de lelki szemekkel szemlélve Istennek hitték őt, akként mi is, bár testi szemünkkel csak a kenyeret és a bort látjuk, tapasztaljuk meg és higgyük szilárdan, hogy ez az ő élő és valóságos teste és vére. Így marad az Úr mindenkoron híveivel, amint maga mondja: Íme, én veletek vagyok a világ végezetéig.*” (4.)(6. old.)

Szent Ferenc “*Intelmeinek*” idézett sorai a személyes, belső igazságtapasztalás élményéről, annak fontosságáról, elsődlegességéről szólnak. A Krisztusi igazság személyes, belső tapasztalata Ferenc alapvető élménye, megigazulásának előidézője. Nyilvánvaló, hogy ez a belső tapasztalás az evangéliumi tanítás, a krisztusi transzcendens igazság megélése, s mint olyan, a Szentírás (Ó- és Újszövetségi) emberközpontú világának Ferenc általi aktuális megvalósulása. Az Igazságban, Krisztus kinyilatkoztatott igazságában élés mindent elhomályosító, örömteli teljesség-élménye, mivel a szellemi arisztokrata, Krisztus szellemiségének teljes, spontán befogadásán alapszik, a reneszánsz arisztokratikus, emberközpontú világszemléletének előhírnöke, annak nem prófétai, hanem apostoli szerepvállalásban megnyilvánuló, azaz a belső, megtapasztalt igazságot mások hasonló belső megigazulása céljából viselkedéssel, életmóddal, de belső, az igazság által vezérelt tapasztalást közvetítő tevékenységben fejeződik ki. A középkort beteljesítő, a reneszánsz szellemiségét elősegítő folyamatként értelmezhetjük Szent Ferenc egész életét, küldetését és szerepvállalását, amelyben egyéniségét belsőleg vezérlő krisztusi igazságtapasztalata

életmódbeli változtatásában és apostoli tevékenységében jut kifejezésre. Ebből az alapvető szellemi tapasztalásból származik Szent Ferenc egész tanításának, példázat értékű életének minden részlete, mint pl. a szegénység vállalása, a lelki szegénység dicsérete, az engedelmisség, békesség, a türelem, az alázatosság, az Úr követésének programja.

Ferenc számára, mint Krisztus apostolai számára is döntő, átlényegítő belső befogadás tapasztalása fejeződik ki "A Miatyánk kifejtése" c. imájában, ami Krisztus imájának értelmezése. Ez az elmélkedés a krisztusi igazság belső megtapasztalásának szükségességére tanít. Így pl. az imádság 3. sora "Szenteltesék meg a te neved" Ferenc imájában a következő sorokkal bővül: "Ragyogjon föl bennünk a Te ismereted, milyen a te jótéteményeid hosszúsága, fön séged magassága és ítéleteid mélysége." Az eredeti ima több sorát is a belső Krisztus-élmény igénye hatja át. 4. sor: *Jöjjön el a te országod: hogy te uralkodjál bennünk kegyelmeddel és vezess bennünket a te országodba, ahol színed látása homálytalan, szereteted tökéletes, barátságod boldogságot árasztó...* A krisztusi ima 4. sorában a parúziára, azaz Isten országa eljövételére utalást a krisztusi igazság, tanítás, emberekben, az emberi világban történő diadalmas érvényesülésének, belső megvalósulásának tartja. Ez folytatódik az 5. sor értelmezésében is: "Legyen meg a te akaratom, miképpen a mennyben, azonképpen itt a földön is: hogy teljes szívünkől szeressünk téged és szüntelenül reád gondoljunk, hogy teljes lelkünkől mindig utánad sóvárogjunk, hogy teljes elménkől minden szándékunkat feléd irányozzuk..." (57.old.)

Az "Intelmek" fentebb idézett soraira rímelő módon a Miatyánk 6., 7. sorát, amely a "Mindennapi kenyerünkre" vonatkozik, Szent Ferenc a lélek, a szellem táplálékaként, az emelkedett élethez elengedhetetlen krisztusi igazságként értékeli: "Mindennapi kenyerünket a te szerelmes Fiadat, a mi urunk Jézus Krisztust, add meg nekünk ma: annak a szeretetnek emlékezetére, megértésére és tiszteletére, amellyel irántunk viseltetett, és azokéra, amiket érettünk mondott, tett és szenvedett. (4.)(57.old.)

A fenti sorokban megnyilvánuló szellemben kell értelmezzük a Szent Ferenc-i tanítás többi pontját is, mint pl. a szeretetről, a türelemről, a lelki szegénységről, a szív tisztaságáról, az engedelmességről szóló gondolatokat.

Szent Ferenc "A meg nem erősített regula" (*Regula non bullata*) c. művében fogalmazza meg életformáját, amely a Jézus Krisztus evangéliuma szerinti életről szól. A tulajdon nélküli, engedelmességben és tisztaságban történő élet egyik mottójaként a Regulában idézett Jézusi mondat szerepelt Máté evangéliumából. "Aki utánam akar jönni, tagadja meg magát, vegye fel keresztjét és kövessen engem." (13.old) Az Úr követéséről Ferenc a 6. részben is ír, amikor az evangéliumi jó pásztorra utalva a következőket mondja: "Nagy szégyen tehát ránk, Isteni szolgálóra, hogy míg a szentek cselekedték a nagy tetteket, mi csupán tetteik hirdetésével akarunk dicsőséget és tiszteletet kivívni magunknak." (4.)(78. old.) Az idézett sorok az igehirdetők azon kötelességére utalnak, hogy Ferenc szerint az Úr követőjének nem csupán ismernie kell a nagy elődök cselekedeteit, de azokra ráhangolódva, igazukat belső meggyőződéssé mélyítve, mint belső vezérlési elvet cselekedetben kell kifejezni, érvényre juttatni.

Hasonló gondolatot fogalmaz meg az "Intelmek" 7. pontjában a "Hogy a jó cselekedet nyomon kísérje a tudományt" c. részben. Ferenc itt Pál apostol gondolatából indul ki: Azt mondja az apostol: "A betű öl, a lélek pedig élet."

Ferenc értelmezésében: "Betű által halnak meg azok, akik csak a szavakat óhajtják tudni, hogy így bölcsebbnek tűnjenek fel másoknál, s így akarnak nagy vagyont szerezni, hogy azt rokonaik s barátaik közt szétoszthassák. És betű által halnak meg azok a

szerzetesek is, akik nem akarják követni a Szentírás (szó szerint Szent betű) szellemét, hanem beérik a szavak merő tudásával és értelmezésével. És viszont azokat élteti a Szentírás szelleme, akik egész tudományukat, melyet szereztek és még szerezni kívánnak, nem a testnek tulajdonítják, hanem szóval és példaadással a fölséges Úristennek adják vissza, akitől minden jó ered.” ((4.)(18.old.) Láthatjuk, hogy a fenti idézet a személytelen ismeretet, a szavak, a betű “testi”, profán, világi “tudományát”, mint a világi érvényesülés és hatalom eszközt állítja szembe a “szent betű” értelmet adó, igazságban megalapozott, mert a Szentírásban gyökerező és ember által szellemben-cselekedetben követendő programjával. Hasonló problémáról ír Ferenc a már idézett, “A meg nem erősített regula” 17., az “Igehirdetőkrol” c. részében, amelynek 9. pontjában így ír: “Ezért mindnyájan óvakodjunk testvéreim minden gögtől és hiú dicsekvéstől. És őrizzük meg magunkat e világ bölcsességétől és a test okosságától. mert a test szelleme jobban töri magát a csengő szavak után, a cselekvéssel ellenben keveset gondol, s nem a lélek bensejében keresi a vallásosságot és szentséget, hanem beéri a csak külsőleg, emberi szemnek mutatkozó vallásossággal és szentséggel.” (4.)(22.old.) A tudomány, mint a “test okossága” a fenti idézetben is azért áll szemben a Szent Ferenc halálának évében születő tudós teológus, Szent Tamás által Szent Tudománynak nevezett bölcsességgel, mert nem a kinyilatkoztatott transzcendens igazságból eredeztethető, és célja, lehetőségei is korlátozottak, a világ mint “siralomvölgy” által irányítottak. Ennek megfelelően mint Ferenc az “Intelmek” 5., “Hogy senki se fuvalkodjék fel, hanem az Úr keresztyében dicsekedjék” c. részében írja, a tudományra, mint a “test országára” hagyatkozó és a krisztusi megváltás programjáról elfeledkező ember méltatlan istenarcúságára és eltévelyedve, az igazság krisztusi programjának követése helyett ördögi példát követ: “Szíveld meg ó ember, milyen nagy kitiüntetésben részesített téged az Úristen, amikor test szerint szeretett Fiának képére, lélek szerint pedig saját hasonlatosságára teremtett és alkotott. És íme, az összes teremtmények, melyek az ég alatt találhatók, a maguk módján jobban szolgálják és ismerik teremtményüket és tisztességesebben engedelmeskednek neki, mint te... És vajon mivel dicsekedhetsz? Mert ha olyan éleselméjű és bölcs volnál is, hogy rendelkezél a tudományok teljességével, értenéd a különféle nyelveket, mélyen bele tudnál merülni az új titkainak fűrészésébe, mindezzel nem dicsekedhetél, mert íme egyetlen ördög többet tudott az égi dolgokról és most többet tud a földiekről, mint valamennyi földi ember együttvéve... Ellenben igenis dicsekedhetünk erőtlenségeinkkel és a mi Urunk Jézus Krisztus szent keresztyének mindennapi hordozásával.” (4.)(7.old.) A fenti idézet szerint Ferenc elgondolásában az ember istenarcúsága, az igazságban élés a mindennapokban Jézust követő engedelmisségben rejlik. A nem a krisztusi, nem belső igazság által vezérelt ember engedetlenné válik és könnyen eltévelyedik. “A saját akarat gonoszságáról” c. írásban Ferenc a Teremtés könyvében leírt tiltott fák gyümölcseről írva a “jó tudás fáját” értelmezve ismét csak a tudás miatti engedetlenség és eltévelyedés veszélyeiről ír: “Az Úr így szólt Ádámmal: Minden fáról egyél, de a jó és rossz tudás fájáról ne egyél. Ádám tehát a Paradicsom minden fájáról ehetett, és míg nem szegült ellene az engedelmisségnek, nem vétkezett. Mert a jó tudás fájáról az eszik, aki akaratát a maga kizárólagos tulajdonának tartja, és aki felfuvalkodik azon jók miatt, amiket az Úr mond és művel általa. És így a gonosz lélek csábítása és a parancs megszegése révén megterem a rossz tudás gyümölcse.” (4.)(6.old.)

Celanói Tamás szavai Ferenc tevékenységét így méltatják: “A világ megöregedett, ráncos és bibircsókos lett a sok büntől; a szerzetesrendek letértek az apostolok nyomáról, és a bűnök éjszakája a legsötétebb órához érkezett. És íme hirtelen feltűnik egy új ember a

földön. Éltre szólít egy új társaságot, és a népek ámulattal nézték, hogy visszatérnek az apostoli idők jelei és az ősegyház már rég eltemetettnek vélt tökéletessége újjáéledt!” (5.)(572.old.)

Az Assisi Szent Ferenc életét, munkásságát méltató szakirodalomban a Szent szerepvállalását értelmezve számos ponton egyetértenek a szerzők. Az életmű és a vállalt küldetés kétségkívül legfontosabb mozzanata: “megélni, megvalósítani a teljes Evangéliumot, a szeretet teljes odaadásával és leleményességével” – olvashatjuk az Assisi Szent Ferenc és a Fioretti c. kiadvány előszavában. Szent Ferenc küldetését és életét a legjelentősebb Krisztus-követő magatartásként értelmezhetjük. Az idézett művet bevezető Chesterton-tanulmányt megelőző előszóban Prohászka Ottokár véleményét olvashatjuk:

“A Fioretti élénk állítja azt a csodálatos embert, aki “az evangéliumnak új lendületet adott. Ő adott a dermedt életnek új tavaszt, az embereknek új bizalmat, s új dalos kedvet. Ő mint “második Krisztus” járt itt, s az evangéliumot glosszák s magyarázatok nélkül élte, s a szeretetet Krisztus s minden iránt, ami van, s a boldogságot, hogy vagyunk s szerethetünk, a hamu alól lángralobbantotta, s mindezért végre hitelesítésül a szeretet öt pecsétjét, Krisztus öt szent sebének saját testében való kiverődését vette...”

Prohászkanak igaza van abban, hogy napjaink szociális problémáit is a Szent Ferenc által megélt és felmutatott igazság és szeretet élménye alapján lehet csak megoldani. Chesterton jelzett tanulmányában rámutat a Szent életművében megnyilvánuló kettősségre: az életöröm és az aszkézis ellentmondására, amely szorosan kapcsolódik Szent Ferenc költőiségéhez, költő mivoltához. Ezek a meglévő vagy vélt ellentmondások értelemszerűen feloldódnak, ha Ferenc életét, vallásos, szerzetesi, prédikátori küldetését és költészetét egységben szemléljük. Chesterton tanulmányának talán legizgalmasabb gondolatát abban a megállapításban látom, amellyel Szent Ferenc tevékenységének jelentőségét kultúrtörténetileg próbálja meghatározni. Erről így olvashatunk Chesterton bevezetőjének 2. fejezetében: “Szent Ferencnek s a tizenkettedikből a tizenharmadik századba hajló átmenetnek történeti jelentősége éppen abban rejlik, hogy megjelölték a határvonalat, melynél a vezeklésnek ez a korszaka véget ért.” (32. old.) Chesterton a középkort lezáró, s az új kort, az újjászületést, a reneszánszot előkészítő jelenségnek tartja Szent Ferencet. A tanulmányíró véleménye szerint Krisztus születése után 11-12 évszázadnak el kellett telnie, hogy a keresztény világ megszabaduljon a “természetesnek” tartott ókor pogány szemléletének “természetes züllöttségétől és romlottságától”, amely elképzelhetetlen lett volna a kereszténység dualizmusa, misztikus tapasztalata, a természetfölötti transzcendenciája nélkül. A megszentelődés és megtisztulás jegyében eltelt tízegynéhány évszázad, az ún. “sötét középkor” lezárásaként, a középkori gondolat beteljesítőjeként értelmezhető Szent Ferenc alakja. Ferenc világszemlélete az ún. Istenközpontú világkép alapján értelmezhető. A nem evilágból való igazság és vallás, a pogány ókor természeti vallásának kizárólagos immanenciában megtapasztalható szenvedélyeinek tagadása volt, amely tagadásnak, mint a természettől, az élettől, az élet pogány örömeitől történő elfordulásaiént értelmezhetők a korai kereszténység remetéinek sivatagba, barlangba történő visszavonulásai, a transzcendenciában, a földi világ kihívásai, csábításai ellenében történő kiteljesedése és a megváltás és az üdvörténet, mint egyéni és a vallási közösség számára elérhető üdvösség túlvilági, természetfölötti megvalósulásának reménye.

Szent Ferenc kora a kereszties hadjáratok ideje, a lovagkor kiteljesedésének kora, a reneszánsz szellemiségét előkészítő, a lovagi szerelmet, ezt a bonyolult, tiszta, evilági és misztikus élményt egybefogó, az extatikus, felemelő, alakító vallásos élmény magaslátára

emelő provenszál trubadúrköltészet, majd az itáliai földön megvalósuló “édes új stílus” kibontakozásának a kora. Ezekben a lovagiasságot tükröző szerelmes versekben már nyoma sincs az ókor pogány, kicsapongó szenvedélyeinek, emelkedett, személyes élmény fejeződik ki bennük. Ferenc életrajzírói kivétel nélkül megjegyzik, hogy kora ifjúságától kezdve vonzalmat érzett a költészet iránt. Mindenekelőtt a francia trubadúrköltészet vonzotta; maga is trubadúrköltőnek készült, többször is fellépett városában ilyen szerepben. Vallási önmagára találását követően az Evangélium igazságának személyes élménye ebből az alakító erejű élményből táplálkozik, innen a túlradó öröm és derű, valamint Krisztus-követő alázatos szerzetes aszkézisre való hajlama. Szent Ferenc Krisztus-követő cselekedeteiben, mértékletességében és önmegtágadásában a Mester Jézus sugallatára cselekedett. Chesterton bevezető tanulmányának “Krisztus tükre” c. nyolcadik fejezetében arra utal, hogy míg Ferenc emberszeretetének számos játékos parabolája az Evangélium. Hegyi beszédének hatására született, élete végére Szent Ferenc Krisztust követve a másik hegyhez, a Golgotához is közelebb jutott. A tanulmányíró a mártíromság keresését állítja a Szent életének végső szakasza középpontjába: “Csordultig telt annak érzésével, hogy nem szenvedett eleget; arra sem méltó, hogy az ő szenvedő Istenének távoli követője legyen.” (116-117. old.)

Szent Ferenc emelkedett hangvételű verseiben, imáiban, himnuszaiban az isteni nagyság, az isteni igazság, a jóság és szépség forrását szólítja meg, és ebben a megszólításban, mint párbeszédben megtapasztalja és kifejezésre juttatja azt a csodát, amelyben az egyszerű földi teremtmény az isteni teljesség belső szemlélésére törekedhet. A fölséges Isten dicsérete c. költeményének, himnuszának emelkedett soraiban erről a csodáról ír, amely az igazsággal párbeszédet folytató teremtmény, a porból és hamuból teremtett ember az igazság által megérintve Isten-arcúságát tapasztalja meg. Ugyanakkor világosan meg kell mondani, hogy a szerző, a költő Ferenc tapasztalata, a versben kifejezett igazságtapasztalat, azaz az értelemtapasztalás ellenére sem válik emberközpontúvá: misztikus lelki élménye mint extatikus vallási élmény a Teremtőhöz fordulás örömről és bizonyosságáról szól, amely a Mindenható Megszólított csodatévő kegyelme által válhat egyéni, személyes élménnyé. “Szent vagy, egyetlen Úristen, / *ki csodákat művelsz.* / Erős vagy, nagy vagy, fölséges vagy / te vagy a mindenható király, / *Szentséges Atya, ég és föld királya.* / Hármasság és egy Úr vagy, istenek Istene, / te vagy a jó, minden jó, a legfőbb jó, / az Úr, az élő és igaz Isten. / Te vagy a szerelem, a szeretet; / te vagy a bölcsesség, / te vagy az alázat, / te vagy a türelem, / te vagy a szépség, / te vagy a kedvesség, / te vagy a biztonság, / te vagy a megnyugvás, / te vagy az öröm, / te vagy reményünk és vígasságunk, / te vagy az igazságosság, / te vagy a mértékletesség, / te vagy a minket egészen betöltő gazdagság. / Te vagy a szépség, / te vagy a kedvesség, / te vagy *védelmazónk*, / *őrállónk és oltalmazónk*; / te vagy az erősség, te vagy az enyhülés. / Te vagy a reményünk, / te vagy a hitünk, / te vagy a szeretetünk, / te vagy minden édességünk, / te vagy a mi örök életünk: / Nagy és csodálatos Úr, / mindenható Isten, irgalmas üdvözítő.”

A negyedik számmal jelzett sortól kezdődően (“Te vagy a szerelem, ...”) sorolja fel a költemény azokat az ember által Isten kegyelméből megtapasztalható élményeket és tulajdonságokat, amelyek az életet igazzá, értelmessé, s ami a legfontosabb, Istennek tetszővé változtatják, s amelyek a Krisztus-utánzó Ferenc és közössége számára oly fontos értékek voltak: pl. a szeretet, az alázat, a türelem, a kedvesség, a mértékletesség, stb. Hangsúlyozni szeretném, hogy értelmezésem szerint mindezen tulajdonságokról, mint egyfajta emberi teljesség, pontosabban az ember Istenarcúságának alkotóelemeiről nem

mint eleve feltételezett, önmagában adott, feltétlen-reflex-szerűen működésbe lépő tapasztalásról szól a vers, hanem mindezen tapasztalás megélése az Isten segítő kegyelméből a Hozzá áhíttattal, szeretettel és alázattal forduló ember élménye, aki hálás elragadtatással éli meg mint egy kegyet, hogy Isten képmására teremtettségének, ennek a csodának szintén csak csodába illő élményében részt vehet. Szent Ferenc már említett legnépszerűbb és legismertebb műve a Naphimnusz. “Mindenható, fölséges és jóságos Úr, / Tied a dicséret, dicsőség és imádás, / És minden áldás. / Minden egyedül téged illet, Fölség, / És nem méltó az ember, hogy nevedet kimondja. / Áldott légy, Uram, s minden alkotásod, / Legfőképpen urunk-bátyánk, a Nap, / Aki a nappalt adja / és aki reánk deríti a te világosságod. / És szép ő és sugárzó nagy ragyogással ékes: / A te képed, Fölséges. / Áldjon, Uram téged Hold nénénk / és minden csillaga az égnek; / őket az égen alkotta kezéd fényesnek, drágaszépnek! / Áldjon, Uram, tégedet Szél öcsénk, / Levegő, felhő, jó és rút idő, / kik által élteted minden te alkotásodat. / Áldjon, Uram, tégedet Víz hűgünk, / oly nagyon hasznos ő, / oly drága, tiszta és alázatos. / Áldjon, Uram, Tűz bátyánk; / Vele gyújtasz világot éjszakán. / És szép ő és erős, hatalmas és vidám.” / Áldjon, Uram, téged Földanya nénénk, / Ki minket hord és enni ad. / És mindennemű gyümölcsöt terem, / füveket és színes virágokat. / Áldjon, Uram, téged minden ember, / ki szerelmedért másnak megbocsát. / És aki túr gyötrelmet, nyavalyát. / Boldogok, kik túrnek békességgel, / Mert tőled nyernek majd, Fölséges, koronát. / Áldjon, Uram, nővérünk, a testi halál, / Aki elől élő ember el nem futhat. / Akik halálos bűnben hálnak meg, jaj azoknak, / És boldogok, akik magukat megadták / te szent akaratonak, / Második halál nem fog fájni azoknak. / Dicsérjétek Uramat és áldjátok, / És mondjátok hálát neki, / és nagy alázatosan szolgáljátok.” (*Sík Sándor fordítása, módosítással*)

Az előbbi elemzés gondolataival analóg módon értelmezhetjük a Naphimnuszt is. A verset megelőző kiadói megjegyzésben olvasható magyarázat: “A fordítót ezért szinte megoldhatatlan feladat elé állítja a *per* szó fordítása *Áldott légy Uram, minden alkotásod-ért/álat*.” – a költemény jelentését, értelmezését befolyásoló szereppel bír. Önkéntelenül is az a gondolat merül fel az elemzőben, hogy az eredeti vers, az eredeti szöveg jelentésének ez a kettőssége Szent Ferenc szellemiségének, az egész Ferenc-jelenségnek, s természetesen a szóban forgó költemény értelmezésének a kettősségét engedi megvilágítani. Ebben a kettősségben érhető tetten a Ferenc által betöltött szellemi küldetés kultúrtörténeti értelme, amelyben a vallásos költészet egyedülálló jelentőségű európai reprezentánsa mint már korábban említettem, a középkori gondolkodás beteljesítőjének tekinthető, ami az azt követő reneszánsz gondolkodás lehetőségét teremtette meg. A fordítói magyarázatban jelzett kettősség véleményem szerint az értelmezésben nem oldható fel, és félreértés lenne ezt a kettősséget valamelyik lehetséges jelentés zárójelbe tételével kiiktatni. Ferenc Naphimnusza a Mindenható dicsérete teremtményei által, aki a világmindenséget, a Napot, a világosságot, az égitesteket, a természetet, a vizet, a Földet, és az embert saját dicsőségére és az üdvörténeti ígéletben az Igazság örök látására teremtette. A dicsérő himnuszt zengő, az Alkotót alkotásaiban is megtapasztaló emelkedett szellemű szerző mint a teremtmények egyike abban a kiváltságos, mondhatni kegyelmi helyzetben van, hogy a teremtmények közül kizárólagosan megtapasztalhatja Isten teremtő nagyságát. A himnusz mint az előző költemény esetében is a belső teljességet megtapasztaló költőnek minden teljesség és igazság letéteményeséhez fordulásával kezdődik, amely Isten szétáradó igazságának és szeretetének megtapasztalásából táplálkozik. A felemelő élmény szubjektuma kivételezett teremtmény a többi teremtmény között, de a hozzáfordulás személyes léttapasztalásában a

vers belső felsorolásában részesülnek a teremtés felsorolt egyedei is. Így ebben a szinte vallásos szertartásra emlékeztető átlényegítő átváltozásban a teremtés személytelen egyedeiből az élő értelemmel bíró igazság, mint teremtői akarat megszemélyesített résztvevőivé válnak. De ebben a személyes emelkedettségben mint átváltozásban értelmet tapasztaló és ugyanakkor önmaga is alkotóvá, teremtővé váló Ember (aki ebben a teremtői, alkotói együttműködésben, partnerségben válik Isten képéhez hasonlatossá), ugyanakkor a teremtő kinyilatkoztató rendeltetése szerint a Mindenható által teremtett földi világnak örömteli, sugárzóan boldog gazdájává, a teremtett világban otthonára lelő, alkotásra kész emberré is válik. A 14 gondolati egységből álló Himnusz az igaz ember személyes tapasztalatát szólaltatja meg, amelyben a Teremtés Könyvének kinyilatkoztatása mellett a Törvény illetve Jézus imájának elemei is megszólalnak. A modern ember talán értetlenül áll a költeményt befejező részben kifejeződő halálélmény előtt. A vers értő olvasója számára azonban világos, hogy az Istennek tetsző élet igaz programját megvalósító ember számára a testi halál nem jelenthet problémát, csak a bűn, ami az isteni akarat, felajánlott együttműködési szándék visszautasítását jelenti. A vers az említett kettősség ellenére sem mélyíti el a középkorra jellemző ellentétet a Teremtő és a teremtett világ, az igazság és élet, a transzcendencia és immanencia között. Az utóbbi szempontokat (teremtett világ, élet, immanencia) az előzőek javára feloldja, a Ferenc életművére jellemző, még középkorias Istenközpontú gondolkodás jegyében még akkor is, ha a fordító által jelzett értelmezési lehetőséget is teljes mértékben lehetségesnek és érvényesnek tartjuk. Ez pedig azt jelenti, hogy nemcsak Isten teremtett világa dicséri a Mestert, hanem ennek következményeként az eszmélkedésre képes, Istenarcú teremtmény, aki a létigazságot megtapasztaló személyesség birtokában átszellemült kapcsolatra képes az Isten által teremtett világgal, de ezek a "horizontális", evilági szempontok az előbb felfedezett Igazság jegyében maradván nem tárgyiasulnak, hanem a transzcendencia hatósugarában maradván annak mindenképpőlöttvalóságáról tesznek tanúbizonyságot.